
MĚSTO A MĚSTSKÉ PROSTŘEDÍ VE FORMOVÁNÍ ČESKÉ NÁRODNÍ HUDBY

Miroslav K. Černý

Příspěvky, které jsme tu vyslechli, potvrzují, že i muzikologové musí ještě mnoho zkoumat a důkladně se zamýšlet nad procesem formování české národní hudby. Víme-li - a bylo to právě zde znovu demonstrováno -, že česká buržoazie nebyla zdaleka tak jednotná a jednoznačně pokroková, jak se jevila třeba ještě Z. Nejedlému, který ostatně jako první kladl otázku společenských a třídních podmínek vzniku moderní národní hudby u nás, pochopíme, proč se město nestalo tématem děl jejich tvůrců. V úvahu mohla přicházet ovšem především díla syžetová, tedy skladby programní a hudebně dramatické. Objevuje-li se v oblasti symfonické básně "městské" téma poprvé až Pragou J. Suka, omezím se na tvorbu operní. Současné městské prostředí je dějištěm už vůbec první české opery - Škroupova Dráteníka. Hraje tu však úlohu zcela podřadnou a není ani hudbou, ani textem nijak charakterizováno. A nejinak je tomu ve Smetanově Tajemství. Zde bychom mohli toto dějiště dokonce zcela konkrétně pojmenovat /blízkost Bezdězu by ukazovala na Bělou/, ale ani tady není charakteristika nijak akcentována a čas je zcela neurčitý a irelevantní. A ještě menší význam a určitost má prostředí - snad nějakého městečka - v Dvořákových Tvrдых palicích. V Jakobínu je pak děj situován do poddanského městečka přelomu 18. a 19. století, městečka zcela ještě neprobuzeného, pro něž je skutečný jakobín strašidlem. Opakuji však, tento nezáměr se týká města současného, nebo téměř současného. Zcela jiná je úloha města "historického", i když také nevystupuje příliš často. Je však dějištěm hned první opery Smetanovy. A není to město ledajé. Je to Praha, a to Praha vzbouřená, kvasící, možno říci přímo revoluční a aktivní úlohu v ní hraje lid - revoluční chudina, která postupně nabývá svého pravého obrazu - ne luza, ale aktivní síla odporu proti loupeživým cizincům, zastiňující v tom váhavé, kolísavé a zrazující bohaté měšťany i ry-

tíře. Nechybíme, řekneme-li, že se tu jedná o alegorii, v níž oba autoři - Sabina i Smetana - vyslovili svůj soud nad kolísavými, kapitulujícími a revoluční boj zrazujícími představiteli buržoazie z roku 1848. A to lze dokázat i hudebním rozbořem. Stačí jen si povšimnout, jak zpěv Jíry, vůdce a představitele vzbouřeného lidu, vyrůstá do dramaticko-deklamačního projevu i výrazem silnějšího než počáteční deklamace patriciů v domě Wolframově. Ale to budiž jen náznak, na podrobný rozbor zde není místa. A připomeňme ještě, že Praha - tentokrát však Praha pobělohorská, zdeptaná - je dějištěm druhé opery Fibichovy, zdaleka už ne tak významným. To teprve v druhém z Výletů pana Broučka L. Janáčka vystupuje město jako revoluční síla, ovšem opět Praha historická v protikladu k ubohosti současného měšťáka.

Jestliže dovedli přední čeští skladatelé zakladatelské generace novodobé české národní hudby takto vidět a soudit své městské a měšťácké současníky a jestliže víme, že to byl soud spravedlivý a pravdivý, nemůžeme upadnout do opačného extrému a omylu a význam města a městského prostředí ve vývoji a formování české národní hudby podcenit. Bylo to totiž právě město, a jen a jen město se svými kulturními institucemi a možnostmi kontaktu rodící se české hudby nejen národní, ale i moderní, které jí umožnilo překonat lokální omezenost a dokonce i jistou primitivnost muzicírování venkovských kantorů a folklóru a osvojit si i dále rozvinout pokrokové výsledky světového vývoje, bez nichž by česká hudba nemohla soutěžit a uplatnit se mezi vyspělými kulturami evropskými. To platí nejen o Smetanovi, který je s městským prostředím bytostně spjat a nikdo o tom nepochybuje. Platí to však i o A. Dvořákovi, u něhož bylo často tendenčně a nesprávně vyzdihováno jeho "venkovanství". Jisto je však, že ani Dvořák by bez Prahy a podnětů, které mu dala nejen v době zrání - mysleme jen na divadlo, účast v Aptově Cecilské jednotě i styky s pokrokovými českými umělci - ale i později, se nemohl stát tím, čím byl. A byl si toho vědom. Proto zvolil dost problematickou existenci člena Komzákova tanečního orchestru a různé "výpomoci" a příležitostné záskoky a odmítl místo varhaníka-regenschoriho kdesi na českém severu, které mu po absolutoriu varhanické školy

její ředitel Krejčí zprostředkovával. A konečně Fibich, to byl -
troufám si tvrdit - také zcela městský člověk, ba již i moderní
městský člověk, i když se narodil a vyrostl v samotě mysliven u-
prostřed lesů. Jeho způsob života, myšlení i hudba jsou projevem
takového městského člověka i v tom, a dokonce právě v tom, jak do-
vedl pročit a vyjádřit hudbou přírodní nálady lesů i hor, neboť k ta-
kovému hlubokému prožitku je třeba určitý odstup od předmětu
inspirace, který nemá a nemůže mít venkovský člověk, pohybující
se v přírodním prostředí stále.